

У Америци постоји једна изрека: када вам дају лимун, направите лимунаду (When they give you a lemon, make a lemonade). Да би се смисао ове изреке правилно разумео, на колоквијалном америчком енглеском „лимун“ се не односи само на истоимену воћку, него на нешто неповољно, непријатно или лоше. На пример, током осамдесетих година у Америци аутомобил „Југо,“ мада се продавао по врло повољној цени, био је сматран за класичан пример „лимуна“ баш на овакав начин, што значи нешто што је стално у квару и једноставно не функционише. У преносном смислу, када такав „лимун“ успете да исцедите и да од њега направите какву-такву лимунаду, то значи да сте врло вешти зато што сте показали способност да из једне неповољне ситуације ипак извучете највећу могућу корист.

Један од најгорчих „лимунова“ који је био сервиран Хашком трибуналу је књига Крунски сведок, коју је прошле године, прво на немачком, затим на српском, а у припреми је и енглеско издање, објавио бугарски публициста и аналитичар, Жерминал Чивиков. На неумољиво методичан начин Чивиков у тој књизи уништава најзнаменитијег сребреничког сведока Хашког трибунала, припадника Десетог диверзантског одреда Дражена Ерденовића.

У наведеној књизи Крунски сведок, [\[1\]](#) Жерминал Чивиков у потпуности оповргава сведочење Дражена Ерденовића да је са седам других припадника своје јединице за мање од пет сати могао стрељати између 1.000 и 1.200 особа.

Имајући у виду да су, по Ерденовићу, заробљеници били везани и да су аутобуси којима су довожени били удањени од места погубљења између 100 и 200 метара (удаљеност је у једном исказу који је дао Ерденовић била 100 метара, а други пут је навео да су аутобуси од места погубљења били удаљени 200 метара) и да су заробљеници били стрељани у групама од по 10, Чивиков сматра да би таквим темпом, простом математиком за сваку групу било на располагању по два и по минута за извршење злочина. Ако узмемо у обзир дате околности, те изјаву Ерденовића да су у оквиру пет сати целати имали довољно времена да се одморе, пију, малтретирају заробљенике, натерају их да прво одложе личне карте и испразне џепове, па их тек онда одведу на место погубљења, а затим и провере да ли су све особе устрељане, јасно је колико

оваква прича делује неуверљиво и колико је нереално да се такав акт са сваком групом могао обавити у интервалу од два и по минута. Међутим, то никада ниједног судију Хашког трибунала није навело да посумња у истинитост Ердемовићевог сведочења, ма колико оно у овој и у низу других појединости невероватно звучало. Чак ни извештај форенсичких стручњака самог трибунала, да су на месту злочина у Пилици били пронађени посмртни остаци 137 а не 1.000 или 1.200 особа, није могао да мотивише веће да критички размотри многе немогуће детаље Ердемовићевог фантастичног исказа.

Поређења ради, треба погледати пар. 763 првостепене пресуде у предмету Благојевић и Јокић. Тамо се описује стрељање заробљеника у школи Грбавци, код Ораховца. На с. 219 те пресуде пише да је тамо стрељано 1.000 лица, што је мање од 1.200, за које Ердемовић тврди да су стрељани у Пилици, и што је Трибунал на основу његовог исказа усвојио као веродостојну чињеницу. Чудна ствар је следеће. У пар. 763 код Благојевића стоји да је стрељање групе од 1.000 код Ораховца почело 14. јула после подне, трајало цело вече, и затим целу ноћ, све до 05.00 ујутру следећег дана, 15. јула. Поставља се логично питање: како је – по Ердемовићу – у Пилици могло да се стреља 1.200 људи за само пет сати, док је на другом месту требало три пута више времена да се стреља 1.000?

Али најупечатљивија несувислост (да се најблаже изразимо) случаја Ердемовић, на коју Чивиков указује, односи се на Ердемовићеве саучеснике. На суђењу Поповићу и другима (2007), судија Агијус упитао је Ердемовића за имена осталих припадника Десетог диверзантског одреда који су са њиме стрељали заробљенике у Пилици. Ердемовић (који је сам Хрват) навео је следећа имена и њихову етничку припадност: Марко Бошкић (Хрват), Франц Кос (Словенац), Властимир Голијан (Србин), Брано Гојковић (Србин), Станко Савановић (Србин), Александар Цветковић (Србин), Зијад Жигић (Муслиман) и Зоран Гороња (Србин). Против ових припадника етнички шароликог и формацијски неразјашњеног одреда, који су преко Ердемовићевих сведочења у пет хашких предмета већ десет година властима познати као потенцијални суизвршиоци тешког ратног злочина, нико није водио истрагу. Нити их је Хашки трибунал тражио, нити су локалне власти у државама бивше Југославије предузимале ишта ради њиховог привођења и саслушања – све до објављивања књиге Жерминала Чивикова, Крунски сведок, крајем 2009. године.

Изуђена промена у равнодушном ставу Хашког трибунала и његових локалних помагача у структурама бивших југословенских република почела се догађати тек од недавно, у првој половини ове године. То је уследило после жучне јавне расправе у вези са Декларацијом о Сребреници, када су се присталице званичне политике рутински позивали на Ердемовићево лажно сведочење као један од главних аргумената у прилог својим ставовима. То је отворило Пандорину кутију. У комбинацији са управо објављеном

књигом Жерминала Чивикова, сконцентрисало је пажњу јавности на низ необичних и сумњивих појединости везаних за ову мистериозну јединицу и за делатности њених припадника.

Управо та „популаризација” Ердемовића и његовог случаја довела је до, за власти, врло непријатне ескалације у разматрању најширих аспеката овог питања. Противници декларације инсистирали су да би своју искреност у осуди ратних злочина и њихових починиоца власти моле убедљивије да покажу не доношењем – на захтев страних наручиоца – једног државног акта који вишеструко угрожава интересе Србије, већ на много директнији и једноставнији начин: хапшењем њима познатих осумњичених учесника у масовном убиству који се налазе на њиховој територији и издавањем потерница за осумњиченима који су још увек у бегству.

Под притиском јавности, власти – не само у Србији већ и у околним републикама – почеле су невољно да стискају пружени им лимун и да од њега праве лимунуду.

Први знак тога током пролећа биле су полицијске рације на неке појединце везане за Одред који су годинама несметано живели у Србији и БиХ. Наш коментар том приликом био је да је вероватноћа, да ће икоме од осумњичених бити суђено, незнатна.

Спонтано „излајавање” (на енглеском, *spilling the beans*) о природи Десетог диверзантског одреда и о правој позадини убистава у која је та јединица била умешана, а то је нешто до чега би у пркос свим мерама предострожности на суђењу скоро неминовно дошло, не сме се дозволити ни по коју цену. Зато смо прогнозирали да ће, чак и ако би власти биле принуђене да припаднике ове групе ухапсе, да ће сви они на крају уместо суђења потписати нагодбу са тужилашвом.

Сврха такве нагодбе је двострука. Прво, на тај начин избегава се ризик суђења и релативно поштеног, јавног, претреса чињеница. Тако нешто могло би бити фатално, јер би сигурно одвело у непредвидљивим правцима и претило би да сруши брижљиво изграђену лажну конструкцију сребреничких догађаја, укључујући и њен главни саставни део, на коме се темеље многе дугогодишње осуде и „чињенични налази” Хашког трибунала, а то је исказ Ердемовића. Друга, подједнако важна сврха је да се под претњом драконских затворских казни, или још горих последица, осумњичени приволе да потпишу лажни исказ о «чињеницама» који ће саставити Тужилаштво на начин који њему одговара тако да ће у свему што је битно ти искази бити синхронизовани са

сведочењем „крунског сведока“ Дражена Ердемовића.

Ова лимунада састоји се не само из неутралисања потенцијалне опасности која прети од неконтролисаних изјава преосталих припадника Одреда, већ и у њиховом активном коришћењу: пре свега, да се првобитна лажна конструкција одржи, али поред тога да се сада помоћу њихових лажних исказа она још додатно утврди и појача.

Можемо обавестити читаоце да се ствари одвијају управо по сценарију који смо предвидели.

Један од осумњичених из ове групе, Франц Кос, био је ухапшен у априлу. После нешто више од два месеца провредених у притвору у БиХ, могућност закључења споразума са тужилаштвом, чиме би постао сведок-сарадник, почела је да врло привлачно делује на њега. То би се могло закључити из недавног текста у сарајевском „Дневном авазу“: „Хоће ли се злочинац из Сребренице Франц Кос нагодити са Тужилаштвом БиХ? Он је у смртној опасности, јер се многим не свиђа то што он зна и што би могао рећи пред Судом БиХ, каже Косов адвокат Душко Томић.“ [2] С обзиром на укупне околности, можда није чудо што је, како пише у истом „Авазовом“ тексту, управо Косова одбрана „Тужилаштву БиХ понудила нагодбу којом би овај Словенац признао кривицу за злочине“.

По истом образцу, само већ доведеном до краја, „признао“ је 5. јула кривицу и прихватио је да постане сведок-сарадник Тужилаштва и оптужени Марко Бошкић. [3] Занимљива је појединост да је, до дизања прашине објављивањем Чивиковљеве књиге, Бошкић годинама мирно живео у САД, као што је Кос мирно живео у Бијељини, а да ни њих, као ни остале припаднике Одреда, нико ни о чему везано за Сребреницу није узнемиравао нити испитивао. У складу са постигнутом нагодбом, Бошкић – оптужен за масакр неколико стотина особа – добио је десетогодишњу казну.

„Изречена казна,“ рекао је том приликом судија Специјалног суда БиХ, Љубомир Китић, „налази се у оквирима који су прописани нагодбом. Истовремено, он је додао, „то је најкраћа могућа казна коју закон прописује за ову врсту злочина. Сматрам да је пресуда у складу са циљевима кажњавања.“

Са чијим циљевима? То је свакако питање које би се могло поставити. У ситуацији где правосудни систем, по речима судије, настоји да изрекне „најкраћу могућу казну“ за најгнуснији могући злочин, нешто очигледно није у реду.

Као што се могло предвидети, у оквиру постигнуте нагодбе, Бошкић је „прихватио да сведочи на другим суђењима пред Судом БиХ и пред Међународним кривичним трибуналом за бившу Југославију, ICTY.” [\[4\]](#)

Зашто Косу и Бошкићу, као и осталим ухапшеним припадницима Одрета који сада чекају у реду да се са тужилаштом „нагоде“, Голијану, Гороњи и Савановићу, није било приређено јавно и транспарентно суђење где би све околности везане за масакр у Пилици могле бити утврђене на прописан начин? Зар са становишта постизања правде и утврђивања чињеница не би било продуктивније на таквом суђењу извести и извагати све расположиве доказе, укључујући и довођење као сведока – али сада пред своје саучеснике – самога Дражена Ердемовића?

Организатори ове фарсе сигурно је да нису никакви генији, али они вероватно нису ни тоталне будале. Они су довољно интелигентни да схватају да је ово „лимунада“ ограниченог дејства и да она неће спасити ни кредибилитет њиховог раскринканог крунског сведока Ердемовића, нити ће убедити икога ко има способност да критички размишља у озбиљност њиховог правосуђа или у реалност „чињеница“ које оно својим корумпираним махинацијама „утврђује“. Изуђено хапшење и (под ко зна каквим притисцима, уценама и претњама) нагађање са масовним убицама само да би о кључним појединостима свога злочина они ћутали непоштен је и бахат, али истовремено и очајнички потез.

И за то енглески језик има савршен назив: damage control, ограничавање штете.

[\[1\]](#) Жерминал Чивиков: *Крунски сведок*, Београд, 2009, с. 75 и 76.

[\[2\]](#) Дневни аваз, 10. јул 2010.

Мазане очију

Пише: Стефан Каргановић
четвртак, 22 јул 2010 16:58

[3] Ројтер, 19. јул 2010.

[4] Ibid.